

XALQARO TIKLANISH VA TARAQQIYOT BANKI VA O'ZBEKISTON 2022-2026 YILLARGA MO'LJALLANGAN HAMKORLIK REJALARI

Agrobiznes va investitsion faoliyat ta'lim yo'nalishi 3-kurs 67- guruh talabasi

Kamoliddinov Sherzodbek Latifjon o'g'li

Sherzodbekkamoliddinov071@gmail.com

Annotatsiya. Ikkinchi jahon urishidan so'ng dastavval yevropa keyinchalik esa butun dunyo mamlakatlarning iqtisodiyoti uchun ko'maklashishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan , qariyb 80 yillik tarixi davomida bu maqsadlarini bajarib kelayotgan Xalqaro tiklanish va taraqqiyot banki va ushbu yirik moliya tashkilotini bilan O'zbekiston davlatining aloqalari qay tartibda ketayotganligi va 2022-2026 yillarga mo'ljallangan hamkorlik rejalari haqida tanishib chiqamiz.

Abstract. After the Second World War, the International Bank for Reconstruction and Development, which has been fulfilling these goals for nearly 80 years, and this large financial organization, first set itself the goal of helping Europe and then the economy of the countries of the world. We will get acquainted with the order in which the relations of the state of Uzbekistan are going and the planned cooperation plans for 2022-2026.

Абстрактный. После Второй мировой войны Международный банк реконструкции и развития, реализующий эти цели на протяжении почти 80 лет, и эта крупная финансовая организация сначала поставили перед собой цель помочь Европе, а затем и экономике стран мира. Ознакомимся с тем, в каком порядке развиваются отношения государства Узбекистан и планируемыми планами сотрудничества на 2022-2026 годы.

Kalit so'zlar. Jahon banki, moliya, inklyuziv o'sish, sarmoya, yashillashtirish, strategiya.

Key words. World Bank, finance, inclusive growth, investment, greening, strategy.

Ключевые слова. Всемирный банк, финансы, инклюзивный рост, инвестиции, экологизация, стратегия.

Jahon Banki — Xalqaro Moliya Instituti hisoblanib rivojlanayotgan mamlakatlarga sarmoyalar kirgazish, kreditlar taqdim etish bilan shugʻullanadi. Jahon banki — xalqaro moliya muassasasi. 1944-yil AQSh ning Nyu-Gempshir shtatida joylashgan Bretton-Vuds shahrida tashkil etilgan boʻlib, hozirda shtab-kvartirasi Vashingtonda joylashgan. Bretton-Vuds xalqaro hamkorligi tomonidan Jahon bankiga belgilangan vazifalar unga berilgan nom — yaʼni Xalqaro qayta tiklanish va taraqqiyot bankida oʻz aksini topdi. Asosiy vazifa sifatida iqtisodiy taraqqiyotni moliyalashtirish yuklatildi. Dastlab Jahon bankining birlamchi kreditlari ikkinchi jahon urushidan soʻng Yevropaning iqtisodiyotini tiklashga yoʻnaltirilgan boʻlsa, keyinchalik u oʻz eʼtiborini jahonning qoloq mamlakatlari iqtisodini tiklashga qaratdi. Hozirgi vaqtda esa Jahon bankining asosiy maqsadi rivojlanayotgan mamlakatlarning iqtisodiy-ijtimoiy taraqqiyotiga, mazkur mamlakatlarning ishlab chiqarish darajasini oshirishga yordam berish va aholining ijtimoiy ahvolini yaxshilashga koʻmaklashishdan iboratligini koʻrishimiz mumkin.

Jahon banki oʻz tarkibiga yirik 2 ta tashkilotni:

1. Xalqaro tiklanish va taraqqiyot banki (XTTB) Baʼzi adabiyotlarda Xalqaro tiklanish va taraqqiyot banki norasmiy holda Jahon banki deb ham ataladi.

2. Xalqaro taraqqiyot assotsiatsiyasini (XTA) oladi. Xalqaro taraqqiyot assotsiatsiyasini (XTA) mamlakatlarka imtiyozli kreditlar berish bilan shugʻullanib, ular donor mamlakatlar tomonidan beriladigan xayriya mablagʻlari asosida moliyalashtiriladi..

Ulardan tashqari unga 3 ta boshqa tashkilotlar ham bilvosita kiradi: Jahon banki bilan uyushgan, ammo huquqiy, moliyaviy jihatdan mustaqil faoliyat koʻrsatuvchi , rivojlanayotgan mamlakatlardagi xususiy korxonalarini moliyalashtirishga yordam beradigan Xalqaro moliyaviy korporatsiya . Investitsion kelishmovchiliklarni tartibga solish xalqaro markazi va Investitsiyalarni har tomonlama kafolatlovchi agentlik. Jahon banki dunyodagi kapital, qimmatbaho qogʻozlar bozorlarining asosiy mablagʻ oluvchisi hisoblanadi. Bundan tashqari, bank bir qator mamlakatlardan obligatsiya, zayom sotish orqali togʻridan-togʻri qarz oladi, yigʻilgan mablagʻlar qoloq mamlakatlarning taraqqiyoti yoʻlida ishlatiladi va ularga imkoniyati darajasidagi past foizlar hisobida beriladi.

Jahon banki kredit olish, uni qaytara olish darajasida bo‘lgan mamlakatlar uchun mablag‘larni mujassamlaydi. Ammo, boy mamlakatlarga yoki alohida shaxslarga jahon banki tomonidan kredit berilmaydi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda aholining jon boshiga yalpi mahsulot \$1200 atrofida bo‘lgan taqdirda ular Xalqaro tiklanish va taraqqiyot bankidan kredit olish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bu kreditlar 12-15 yil ichida qoplanishi lozim. Ikkinchi tomondan, Xalqaro taraqqiyot assotsiatsiyasini (XTA) kreditlarni qoloqroq mamlakatlarga, ya’ni ulardagi yalpi milliy mahsulot jon boshiga \$ 800 dan kam bo‘lgan mamlakatlarga beradi , asosan Xalqaro taraqqiyot assotsiatsiyasini tomonidan berilayotgan kreditlarning 80 %ini hozirgi vaqtda aholi jon boshiga \$ 700 dan kam bo‘lgan mamlakatlar oladi. Bu kreditlar bo‘yicha foizlar olinmasdan, ko‘pgina hollarda ular 35-40 yillar oralig‘ida to‘lash sharti bilan beriladi. Jahon banki o‘z faoliyatini rivojlanayotgan va qoloq mamlakatlarga texnik loyihalarni, iqtisodiy dasturlarni moliyalashtirish jihatdan yordam berish orqali bu mamlakatlarning iqtisodiy salohiyatini oshirishga yordam beradi. Bu vazifalar bankining asosiy uzoq muddatli vazifasi hisoblanadi. Oxirgi yillarda bank oldingi yillardagi tajribalariga tayangan holda mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanish bosqichlari darajalarini inobatga olib, loyihalarni tanlash jarayonida asosan rivojlanayotgan mamlakatlarning qoloq qatlamlarini qamrashga, ularning taraqqiyot darajalarini oshirishni nazarda tutgan holda olib borilyapti. Shuning uchun ham, Bank tomonidan texnik va moliyaviy jihatdan yordam berish va moliyalashtirish jarayonida BMT tomonidan belgilangan dastuga asosan ham texnik yordam beruvchi, ham loyihani ijro etuvchi sifatida qatnashadi. Bank tomonidan tanlanadigan loyiha, ularning yo‘nalishlari milliy mamlakatlar, ularning mahalliy hokimiyatlari, boshqa tegishli tashkilotlar bilan har tomonlama kelishilgan holda amalga oshiriladi. Bank kredit ajratish jarayonida o‘z mutaxassislari ishtirokida kredit oluvchi mamlakatlarning iqtisodini sinchkovlik bilan tahlil etish asosida qaysi sohaga asosiy e’tibor berish yoki qo‘yilmalarni joylashtirish borasida u yoki bu sohani tanlash imkoniyatidan foydalaniladi. Bunday tahlilda ish yuritish ushbu malakatlarning asosiy muammolari yechimida qatnashib, uning rivojlanishiga yordamlashishni nazarda tutadi. Jahon Banki Prezidentlari deyarli hammasi AQSh fuqoroligiga ega bo‘lib,

faqatgina 1995-2005 yillarda Jeyms Vulfensen Avstraliya va hozirgi Prezidentlar ikki davlat fuqoroligiga ega.

Ajay Banga 3- may 2023-yil hozirgi kunga qadar Jahon banki prezidenti

Jahon banki guruhi O‘zbekiston uchun yangi Mamlakat hamkorlik asoslarini tayyorlamoqda. Unda Jahon banki guruhi hukumatning 2022-2026 yillar davomida ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishga qaratilgan sa’y-harakatlarini qo‘llab-quvvatlash niyatida bo‘lgan asosiy maqsadlar va rivojlanish natijalari bayon qilinadi. Jahon banki guruhi o'z strategiyalari va ish rejalarini har 4-5 yilda mijoz mamlakatlarda ularning rivojlanayotgan ustuvorliklarini aks ettirish uchun yangilaydi. Shu bois O‘zbekiston uchun yangi hukumatning kelgusi besh yilga mo‘ljallangan yangi milliy rivojlanish strategiyasi bilan chambarchas mos keladi. Yangi milliy rivojlanish strategiyasini tayyorlashda Jahon banki guruhi Hukumat va boshqa manfaatdor tomonlar bilan maslahatlashgan holda, yangi milliy rivojlanish strategiyasi maqsadlarini ishlab chiqish uchun tizimli mamlakat diagnostikasi natijalariga asoslanib, ularni Jahon bankini yaxshiroq aks ettiruvchi mamlakatni rivojlantirish maqsadlaridan oladi. Guruhning O'zbekistondagi qiyosiy afzalliklari quyidagilarni o‘z ichiga oladi. Kelgusi yangi milliy rivojlanish strategiyasi mamlakatning bozor iqtisodiyotiga o'tish muvaffaqiyati va unga bog'liq bo'lgan inklyuziv o'sish uchun muhim bo'lgan to'rtta yuqori darajali natijalarni belgilaydi. O‘zbekiston 2026 yilga kelib kambag‘allikni ikki baravar kamaytirish va 2030 yilga borib o‘rtacha daromaddan yuqori bo‘lgan davlatga aylanishi uchun quyidagi to'rtta yuqori darajali natijalarga erishish kerak:

1. Ko'proq va yaxshi ish o'rinlarini yaratish uchun xususiy sektorning kuchli javobini yaratish.

2. Davlatni ishlab chiqaruvchidan samarali bozorga aylantirish.

3. Mamlakatning inson kapitalini mustahkamlashga sarmoya kiritish va imkoniyatlardan foydalanishning tengsizligini bartaraf etish.

4. Barqaror va mustahkam kelajak uchun sharoit yaratish.

Kelgusi milliy rivojlanish strategiyasi va turli manfaatdor tomonlar bilan dastlabki maslahatlashuvlarga asoslanib, yangi to'rtta yuqori darajali natijalar O‘zbekistonga 2026 yilgacha qashshoqlikni ikki baravar kamaytirish va eng yuqori davlatga aylanish bo‘yicha

o'zining ulkan maqsadlariga erishish uchun inklyuziv va barqaror bozor iqtisodiyotiga o'tishning keyingi bosqichini muvaffaqiyatli amalga oshirishda yordam berishni maqsad qiladi. 2030 yilga kelib o'rtacha daromadli mamlakat. O'zbekistonning 2022-2026 yillarga mo'ljallangan to'rtta yuqori darajali natijalarda Jahon banki guruhining mamlakatdagi moliyaviy va maslahat dasturlari uchun uchta potentsial yo'nalish bo'lishi mumkin:

1. Iqtisodiyotda inklyuziv o'sish va xususiy sektor ishtirokini ta'minlash: Jahon banki guruhi tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan dasturlar raqobatni kuchaytirish orqali inklyuziv bozor iqtisodiyotiga o'tishni tezlashtirishga qaratilgan;

xususiy sektor uchun yer, mehnat va kapital kabi zarur ishlab chiqarish omillaridan foydalanish imkoniyatini kengaytirish; davlatning ishlab chiqaruvchi emas, balki faollashtiruvchi va tartibga soluvchi rolini oshirish; va davlat sektori xizmatlarini ko'rsatishning mas'uliyati va shaffofligini oshirish.

2. Odamlarga sarmoya kiritish: Jahon banki guruhi tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan dasturlar ta'lim, malaka oshirish va sog'liqni saqlash xizmatlarini yaxshilash orqali jonli inson kapitalini shakllantirishga hissa qo'shishga, shuningdek, kuchli xavfsizlik tarmog'i va barcha uchun yaxshilangan imkoniyatlar bilan eng zaif qatlamlarni himoya qilishga qaratilgan.

3. O'tish davrini yashillashtirish: Jahon banki guruhi tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan dasturlar tabiiy resurslardan samaraliroq foydalanishni rag'batlantirishga va iqtisodiyotni karbonsizlantirishni o'z ichiga olgan yashil o'sish tizimini rivojlantirishga asos yaratishga qaratilgan.

Shuningdek, milliy rivojlanish strategiyasi yangi to'rtta yuqori darajali natijalar doirasida ikkita o'zaro bog'liq mavzular ko'rib chiqiladi: gender tengligi va fuqarolarni jalb qilish.

Tizimli mamlakat diagnostikasi - Jahon banki tomonidan mijoz-mamlakat uchun (odatda har besh yilda) ishlab chiqariladigan hisobot bo'lib, unda qashshoqlikka barham berish va umumiy farovonlikni oshirish bo'yicha asosiy muammolar va imkoniyatlar aniqlanadi.

Tizimli mamlakat diagnostikasi keng qamrovli bo'lib, mijoz-mamlakatning barcha rivojlanish ustuvorliklarini, shu jumladan Jahon banki tomonidan qo'llab-quvvatlanadiganlarni ham qamrab olishga qaratilgan.

Hisobot barcha manfaatdor tomonlar, jumladan, fuqarolar, hukumatlar, xususiy sektor, nodavlat tashkilotlar, ommaviy axborot vositalari va rivojlanish bo'yicha boshqa hamkorlar manfaati uchun tayyorlangan. Maslahatlashuvlar xulosalar ushbu manfaatdor tomonlarning har biriga mos kelishini ta'minlash uchun juda muhimdir.

O'zbekiston uchun bo'lajak Tizimli mamlakat diagnostikasi rivojlanishning to'rtta asosiy imkoniyatlari atrofida tashkil etiladi:

1. Jonli va inklyuziv xususiy sektorni rivojlantirish
2. Samarali va hisobdor davlat institutlarini qurish
3. Odamlarga va inson kapitaliga sarmoya kiritish
4. Yana chidamli, barqaror va yashilroq o'sish modeliga o'tish

milliy rivojlanish strategiyasi shuningdek, Jahon banki uchun davlat ishtirokini ustuvorlashtirishda asosiy havola hisoblanadi. U O'zbekiston hukumati bilan hamkorlikning ustuvor yo'nalishlarini, jumladan, kelgusi besh yilga (2022-2026) moliyaviy va maslahat yordamini belgilash uchun asos bo'lib xizmat qiladi, bu esa "Mamlakat hamkorlik asoslari" deb nomlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston milliy ilmiy portali
2. <https://www.google.com/search?q=google+translate>
3. <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/e6dc79a66c3c0bf4bc9ada77a373d275-0080012022/original/CPF-Consultations-Feb-2022-EN.pdf>
4. <https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan/brief/scd-consultations>
5. <https://nsp.gov.uz/outinst?id=2>
6. <https://www.worldbank.org/en/news/all?qterm=uzbekistan>
7. https://uz.wikipedia.org/wiki/Jahon_banki